

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

СУХОРУКОВ Микола Сергійович - студент, бакалавр права, кафедра Державно-правових та галузевих правових дисциплін, II курс (магістратура) Київського університету права Національної академії наук України

УДК 342.722

DOI 10.32782/LAW.UA.2021.2.5

В статті здійснено аналіз порядку державної реєстрації релігійних організацій в Україні відповідно до чинного законодавства. Проаналізовані нормативно-правові акти, що регулюють процедуру державної реєстрації релігійних організацій в Україні. Здійснено детальний аналіз процедури реєстрації релігійних організацій, функцій органів, на які покладено обов'язок реєстрації, порядок реєстрації уставів (положень) релігійних організацій. Зроблено висновок про необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правових актів, що регулюють процедуру державної реєстрації релігійних організацій. Предложено внести зміни, щоб вирішити проблему визначення організаційно-правової форми релігійної організації.

Ключевые слова: релігійна організація, державна реєстрація, устав.

Постановка проблеми

Проблема вдосконалення процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи на сьогодні є дуже актуальною та потребує якнайшвидшого врегулювання. Адже при створенні релігійної громади, переході до іншої релігійної організації, реєстрації установчих документів виникає чимало проблем, пов'язаних з недосконалістю чинного законодавства, що регулює процедуру державної реєстрації релігійної організації. У чинному законодавстві України з питань

свободи совісті та діяльності релігійних організацій міститься чимало прогалин, які ускладнюють діяльність релігійних організацій в Україні. Процедура реєстрації релігійних організацій, незважаючи на низку законодавчих змін, залишається недосконалою та складною.

Стан дослідження

Проблему реєстрації релігійних організацій розглядали у своїх працях такі вітчизняні вчені, як В.Бондаренко, М.Васін, Д.Вовк, Г.Друзенко, Г.Єрмакова, О.Заєць, В.Кононець, М.Палінчак та інші. Однак необхідність вдосконалення процедури державної реєстрації релігійних організацій, приведення її у відповідність до міжнародно-правових стандартів потребує подальшого вивчення зазначеної проблеми.

Мета статті

Дослідити проблеми у сфері державної реєстрації релігійних організацій на сучасному етапі для її удосконалення та усунення законодавчих неузгодженостей.

Виклад основного матеріалу

Важливою складовою права на свободу релігії чи переконань є право на об'єднання. Це право забезпечуються міжнародно-правовими та конституційно-правовими гарантіями як одне з основоположних прав людини і громадянина.

В Україні діє велика кількість релігійних організацій. Так, на початку 2021 року їх було

37049, серед них – 1677 незареєстрованих громад [1].

Релігійні організації - це особливий вид об'єднань громадян, який має на меті задоволення релігійних потреб, сповідання та поширення своєї віри. Релігійні організації представляють інтереси віруючих громадян, яких вони об'єднують, і в цьому представницькому статусі вони можуть вступати у відносини з іншими об'єднаннями громадян, органами державної влади та органами місцевого самоврядування [2, с.24-25].

Слід зазначити, що міжнародні стандарти у сфері реєстрації релігійних організацій закріплені в Конституції України, Законі України «Про свободу совісті та релігійні організації» та інших нормативно-правових актах. Стаття 35 Конституції України гарантує право кожного на свободу світогляду та віросповідання [3]. Статтею 3 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» (далі – Закон) забезпечується право на свободу віросповідання, зокрема, вільне сповідання будь-якої релігії, вільне відправлення культів та релігійних обрядів, відкрите вираження та вільне поширення своїх релігійних переконань [4].

З метою задоволення релігійних потреб громадян в Україні діють релігійні організації. Чинне законодавство забезпечує право на утворення релігійних організацій та їх функціонування відповідно до ієрархічної та інституційної структури та згідно із своїми статутами (положеннями).

На думку Г. Друзенка, головним завданням законодавця має бути «створення максимально простого, чіткого та необтяжливого механізму реалізації права на свободу віросповідання та світогляду, який би, не порушуючи меж втручання у простір людської свободи, обмежувався лишень сферами, де участь держави для реалізації такого права є необхідною» [5]. Погоджуючись з думкою дослідника, О. Мельничук вважає, що відповідно до Конституції України держава не має права втручатися у релігійну сферу, водночас наділена певними повноваженнями задля гарантування такого права. Одним із проявів взаємин держави і церкви є процедура створення релігійних організацій, яка закріплена у законодавстві [6, с. 88].

Релігійними організаціями в Україні є релігійна громада; релігійне братство; релігійне управління; релігійний центр; монастир; місіонерське товариство (місія); духовний навчальний заклад; релігійні об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій (ст.10 Закону). Представницькі повноваження релігійних об'єднань мають центри (управління) релігійних об'єднань (ст.7 Закону).

Певні види релігійних організацій мають певні особливості утворення. Приміром, релігійні громади можуть утворюватися без державної реєстрації (ст.8), а монастирі та релігійні братства можуть утворюватися в порядку, передбаченому Законом для утворення релігійних громад (ст.10).

Однак, положення про те, що релігійні громади можуть діяти без реєстрації, на практиці створюють багато проблем для їх діяльності. Тому релігійна громада має пройти реєстрацію, щоб набути статусу юридичної особи, щоб виступати рівноправним суб'єктом правовідносин та реалізувати свої права (права власності релігійних організацій, розповсюдження предметів релігійного змісту, літератури, ведення культурно-освітньої роботи, міжнародної діяльності тощо. Тобто реєстрація є необхідним етапом утворення релігійної організації для безперешкодного сповідання своєї віри [7, с.28].

Для отримання правоздатності юридичної особи на території України релігійні організації проходять процедуру державної реєстрації. З моменту реєстрації статуту (положення) релігійна організація є юридичною особою з моменту реєстрації її статуту (положення). Установчі документи повинні відповідати чинному законодавству (стаття 13 Закону). Як юридична особа релігійна організація згідно з чинним законодавством має відповідні права та обов'язки, що зазначаються у статуті (положенні) цієї релігійної організації.

Здійснення державної реєстрації юридичної особи врегульовано Законом України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань». Згідно з частиною 2 статті 3 Закону можуть бути встановлені особливості державної реєстрації установ та організацій, однак установи та організації, для яких вста-

новлено особливості державної реєстрації, набувають статусу юридичної особи тільки з моменту їх державної реєстрації. Датою державної реєстрації є дата внесення юридичної особи до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців (ч.4 ст. 25) [8].

У відповідності із частиною 1 статті 12 Закону статут (положення) релігійної організації повинен бути зареєстрований у порядку, який встановлений статтею 14 Закону і який, у відповідності з цивільним законодавством, встановлює правоздатність цієї релігійної організації.

Проблемним питанням залишається визначення організаційно-правової форми релігійної організації. Можна вважати, що організаційно-правовими формами релігійних організацій є релігійна громада, релігійний центр (управління), братство, монастир, місія. Форма юридичної особи визначається у Класифікації організаційно-правових форм господарювання, у якій наявна лише одна організаційно-правова форма господарювання - релігійна організація [9].

З 31 січня 2019 року є чинним Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи» [10]. Цим законом внесено зміни до законів «Про свободу совісті та релігійні організації» та «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», насамперед стосовно порядку реєстрації релігійних організацій.

Слід зазначити, що до прийняття зазначеного закону реєстрація релігійних організацій здійснювалась у два етапи:

1. Реєстрація статуту;
2. Реєстрація релігійної організації у державного реєстратора юридичної особи та фізичної особи – підприємця.

Внесені зміни передбачають проведення реєстрації в один етап. Здійснюють реєстрацію суб'єкти державної реєстрації релігійних організацій:

- 1.Центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері релігії;
- 2.Обласні державні адміністрації.

У 2020 році для здійснення функцій реєстрації релігійних центрів, монастирів, релігійних братств, управлінь, місій та духовних навчальних закладів було утворено Державну службу України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС), яка є центральним органом виконавчої влади, що реалізовує державну політику у сфері релігії. Діяльність ДЕСС «спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра культури та інформаційної політики і який реалізує державну політику у сфері міжнародних відносин, релігії та захисту прав національних меншин в Україні» [11]. Обласні державні адміністрації реєструють релігійні громади.

Порядок реєстрації статутів (положень) релігійних організацій визначений статтею 14 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації». Для одержання релігійною громадою правоздатності юридичної особи громадяни в кількості не менше десяти осіб, які утворили її і досягли 18-річного віку, подають заяву та статут (положення) на реєстрацію до обласної державної адміністрації.

Релігійні центри, управління, монастирі, релігійні братства, місії та духовні навчальні заклади подають на реєстрацію статут (положення) до ДЕСС. ДЕСС, керуючись статтею 14 Закону, здійснює реєстрацію установчих документів релігійних організацій. Зазначена стаття встановлює певні умови для їх реєстрації – статут можуть зареєструвати громадяни від 18 років, які створюють організацію, у кількості не менше 10 осіб. На реєстрацію подається статут та пакет документів, засвідчених належним чином (рішення про утворення організації, назва, інформація про обрання керівних органів). Окремі правила передбачені для реєстрації статуту (положення) релігійної громади у новій редакції, при зміні місцезнаходження релігійної громади, у разі входження її до складу іншої релігійної організації тощо.

У випадку, коли документи подані неналежним чином (не всі документи, зазначені у переліку, неналежно оформлені, відсутні обов'язкові відомості у статуті), релігійній організації надається право усунути допущені недоліки у строки, передбачені законодавством. Документи розглядаються впродовж 1-го місяця. Відповідне рішення надається ре-

лігійній організації впродовж 10 днів письмово. Термін розгляду документів та прийняття відповідного рішення – не більше 3-х місяців. Якщо терміни прийняття рішення перевищують встановлені законодавством, релігійна організація має право звернутися до суду (стаття 14 Закону).

Що стосується місця проведення державної реєстрації релігійних організацій, то вона здійснюється незалежно від місця знаходження юридичної особи в межах Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя. Державна реєстрація документів, поданих в електронній формі, проводиться незалежно від місця знаходження юридичної особи в межах України. За рішенням Міністерства юстиції України державна реєстрація на підставі документів, поданих у паперовій формі, може проводитися в межах декількох адміністративно-територіальних одиниць [10].

Висновки

Незважаючи на внесені законодавчі зміни, на практиці проблема недосконалостей реєстрації релігійних організацій залишається невирішеною. Адже реєстрація все одно проходить у два етапи, які однак, здійснюються в одному державному органі. Реєстрація статуту та державна реєстрація юридичної особи – це дві різні процедури: різний «пакет» документів, неоднакові терміни (для реєстрації статуту (змін до статуту) – 1 місяць, у певних випадках – до 3 місяців), для державної реєстрації юридичної особи - 24 години).

Проблемним залишається питання визначення організаційно-правової форми релігійної організації. Внесення до Класифікатора додаткових класифікаційних кодів для різних видів релігійних організацій може вирішити зазначену проблему на практиці.

Таким чином, попри внесені зміни до чинного законодавства стосовно порядку державної реєстрації релігійних організацій, залишається чимало законодавчих прогалин, які необхідно усунути. Процедура державної реєстрації є складною та обтяжливою, тож її спрощення, приведення до міжнародно-правових стандартів є першочерговим завданням законодавця.

Література

1. Звіт про мережу релігійних організацій в Україні станом на 1 січня 2021 року. Державна служба з етнополітики та свободи совісті. URL: <https://dessa.gov.ua/statistics-2020/> (дата звернення: 31.05.2021)

2. Васін М.С. Конституційно-правові засади взаємодії держави і релігійних організацій в Україні. - Дис. на здобуття ступеня кандидата юрид.наук за спец.: 12.00.02 «конституційне право; муніципальне право». - Київ: НАУ, 2021. 242 с. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/45742> (дата звернення: 02.06.2021)

3. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 03.06.2021).

4. Про свободу совісті та релігійні організації. Закон України. № 987-XII від 3 квітня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#Text> (дата звернення: 03.06.2021).

5. Друзенко Г.В. Між традицією та свободою. Релігійна свобода. 2007. № 11. URL: <http://www.risu.org.ua/ukr/religion.and.society/analysis/article;10725> (дата звернення: 02.06.2021)

6. Мельничук О. Порядок створення релігійних організацій: адміністративно-правовий аспект. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки.- Том 30 (69) № 6 2019. URL: risu.org.ua/journals/2019/6_2019/19.pdf (дата звернення: 31.05.2021)

7. Кононець. В.П. Адміністративно-правове регулювання державної реєстрації релігійних організацій. Правова позиція. №1. 2019. С.23-29.

8. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань. Закон України. № 755-IV 15 травня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text> (дата звернення: 02.06.2021).

9. Класифікація організаційно-правових форм господарювання, затверджена наказом Держспоживстандарту України від 28.05.2004 р. № 97. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb288217-94#Text> (дата звернення: 03.06.2021).

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено аналіз порядку державної реєстрації релігійних організацій відповідно до чинного законодавства. Проаналізовано нормативно-правові акти, що регулюють процедуру державної реєстрації релігійних організацій в Україні. Здійснено детальний аналіз процедури реєстрації релігійних організацій, функцій органів, на які покладено обов'язок реєстрації, порядок реєстрації статутів (положень) релігійних організацій. Зроблено висновки про необхідність подальшого вдосконалення нормативно-правових актів, що регулюють процедуру державної реєстрації релігійних організацій. Запропоновано внести зміни, що вирішать проблему визначення організаційно-правової форми релігійної організації.

Ключові слова: релігійна організація, державна реєстрація, статут.

10. Про внесення змін до деяких законів України щодо підлеглості релігійних організацій та процедури державної реєстрації релігійних організацій зі статусом юридичної особи. Закон України. № 2673-VIII від 17 січня 2019 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2673-19#Text> (дата звернення: 03.06.2021).

11. Положення про Державну службу України з етнополітики та свободи совісті, Затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 812. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/812-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 02.06.2021).

*Sukhorukov Mykola Serhiiovych, student,
bachelor of law department
State legal and branch legal disciplines,
group PM1d-19, II course (master's degree),
Kyiv University of Law
National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv
Ukraine*

**PROBLEMS OF LEGAL REGULATION
OF RELIGIOUS ORGANIZATIONS' STATE
REGISTRATION**

The article analyzes the procedure for state registration of religious organizations in accordance with the current legislation. It is noted that an important component of the right

to freedom of religion or belief is the right of association, which is provided by international and constitutional-legal guarantees as one of the fundamental rights of man and citizen. Attention is drawn to the fact that religious organizations are a special type of association of citizens, with the purpose of meeting religious needs, confessing and spreading their faith. Religious organizations represent the interests of believing citizens, which they unite, and in this representative status they can enter into relations with other associations of citizens, public authorities and local authorities.

Normative-legal acts regulating the procedure for state registration of religious associations were analyzed, namely: religious communities; religious fraternities, religious departments, religious centers, monasteries, missionary societies (missions), spiritual educational institutions, religious associations consisting of the above-mentioned religious organizations.

It is noted that certain types of religious organizations have certain features of formation. Religious communities may be formed without state registration, while monasteries and religious brotherhoods may be formed in the manner prescribed by law for the formation of religious communities. An opinion is expressed that a religious community must be registered in order to obtain the status of a legal entity and act as an equal subject of legal relations, exercising its rights.

A detailed analysis of the procedure for registration of religious organizations, the functions of the bodies responsible for registration, and the procedure for registering charters (regulations) of religious organizations has been carried out.

It is concluded that despite the amendments made to the current legislation on the procedure for state registration of religious organizations, there are still many legislative gaps that need to be eliminated. The state registration procedure is complicated and burdensome, and its simplification remains an urgent problem of improving the legislation. Amendments are proposed to solve the problem of determining the organizational-legal form of a religious organization.

Key words: religious organization, state registration, charter.